

**Budapesti Corvinus
Egyetem**

**Gazdálkodástani
Doktori Iskola**

Tézisfüzet

Fülöp Zoltán

Difficulties of catching-up in Central-
Eastern Europe

**Közép-Kelet-Európa felzárkózási
nehézségei**

Témavezető:

Dr. Losonci Dávid István

Budapest, 2023.

Üzleti Gazdaságtan Tanszék

Tézisfüzet

Fülöp Zoltán

Difficulties of catching-up in Central-
Eastern Europe

**Közép-Kelet-Európa felzárkózási
nehézségei**

Témavezető:

Dr. Losonci Dávid István

©Zoltán Fülöp

Tartalomjegyzék

1.	Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	2
1.1	Kutatási háttér	2
1.2	A disszertáció felépítése	5
1.3	A téma indoklása.....	6
2.	A felhasznált módszerek.....	12
3.	Az értekezés eredményei	12
4.	Főbb hivatkozások.....	14
5.	A témakörrel kapcsolatos saját és társszerzős publikációk jegyzéke.....	21
6.	Köszönetnyilvánítás és ajánlás	23

1. Kutatási előzmények és a téma indoklása

1.1 Kutatási háttér

Kutatói pályám kezdete a mesterszakos tanulmányaim időszakára datálható. Ebben az időszakban kezdtem meg közös munkámat Boda Györggyel és Losonci Dáviddal. Bekapcsolódtam meglévő kutatásaikba a munkaerő és foglalkoztatás, valamint a nemzetgazdasági teljesítmény témakörökben. Ezt követően a kutatás kiegészült egy digitalizációs kutatási területtel is. A kutatásokból inspirálódva meg is fogalmaztam saját ÚNKP kutatásomat, melyre ösztöndíjat nyertem. Az ott elkészült tanulmány címe: „A jövőben várható munkaerő igény és munkaerő ellátás alakulása, valamint ezek szervezetre és szervezeti stratégiákra gyakorolt hatása”. Témavezetőm Boda György volt. A kutatásból folyóiratcikk nem készült, csak műhelytanulmány. A kutatás főleg szekunder adatelemzésből, irodalomelemzésből és vállalati interjúkból állt. Fontosnak éreztem megvizsgálni a kibontakozó munkaerőpiaci változásokat (főleg hazai, de globális téren is). A technológia fejlődése, a piaci struktúraváltozás és a demográfiai változások szorosan meghatározzák a munkaerőigényt és -ellátást, valamint a képzési igényeket. Hamarosan felismertem, hogy ez összességében egy nagy, összetett téma, mely megértéséhez az egyes alkotóelemeket részletesen kell megvizsgálni. Következő nagyobb kutatási egységem a digitalizáció és az Ipar 4.0 köré épült, de jelen volt még a „Munka 4.0” és a munkaerőpiaci kutatás is. PhD tanulmányokra történő jelentkezéskor a kutatási tervemet is eköré terveztem. Ebből született meg első önálló folyóirat-publikációm „Az Ipar 4.0 foglalkoztatásra gyakorolt hatása” címmel, a Munkaügyi Szemlében, 2018-ban. A kutatások során a digitalizációhoz és foglalkoztatáshoz kapcsolódó irodalmak széles körét ismertem meg, valamint vállalati adatbázisokat.

Párhuzamosan részt vettem egy növekedési ütemmel kapcsolatos kutatásban is, mely során a csapat kiegészült

Révész Tamással. A kutatás során magas szinten megismerhettem az ágazati kapcsolatok mérlegének (ÁKM) rendszerét és a kapcsolódó input-output elemzési módszertanokat. Ezzel a nemzetgazdasági és ágazati szintű kutatási kérdések kerültek előtérbe. A kutatás során a teljes GDP mérleget tanulmányoztuk mind a termelés, mind a felhasználás oldalról. Emellett a makroszintű mutatókat összekapcsoltuk vállalati szintű adatbázisból származó eredményekkel.

Az itt elsajátított módszertani ismeretek és kutatási kérdések megválaszolása tovább inspirált, így némiképp irányt váltott kezdeti kutatási tervem. Különös tekintettel a világgazdaságot modellező ÁKM (World Input-Output Table/Database, WIOD), és a benne rejlő lehetőségek ragadtak magával. A rendszer bonyolultsága és kiterjedése a legtöbb kutató számára inkább elrettentő, ám konzisztenciája és a benne rejlő lehetőségek számomra inkább motiválóan hatottak. Gondolkodásom középpontjába hamarosan az ágazati problémák és azok megválaszolása került. Ezzel a szemlélettel folytattam tovább kutatásaimat, illetve társaimmal közös munkánkat, mely során lehetőségem támadt megismerni az ellátási láncok fontosságát, illetve az annak jellegzetességeit jól kifejező mosolygörbe keretrendszert.

A mosolygörbe gondolatmenete áthatja teljes disszertációm, így a részletes leírása a módszertani részben és a kapcsolódó cikkekben található meg. Kiemelendő, hogy a keretrendszert a legtöbb kutató egy gondolati vezérfonálként, irányelvként használja. Számos tanulmányban hivatkozzák tanulságait. Részletes irodalomfeltárás után arra jutottam, hogy nagyon kevés azon kutatók száma, akik kvantitatív módon végeznek elemzéseket a mosolygörbe keretrendszerrel kapcsolatosan, így ismert és elfogadott módszertanokat ötvözve, valamint saját eredményekkel kiegészítve, kutatásom során megalkottam azt az elemzési keretrendszert, amellyel a WIOD adatbázist konzisztens módon elemezhetem, kitérve a globális értéklánc

egy számszerűsíthető kifejezésére. A kutatás során számos módszertani leírást, műhelytanulmányt készítettem azzal a céllal, hogy az helyet kaphasson disszertáciomban. Emellett elkészült két cikk kézírata, amelyben szintén hangsúlyos a szemlélet és a módszertani keret. Ezek a bevezető részben bemutatásra kerültek. Háttér tanulmányaimban elemeztem Antràs és társai (2012; 2013) kapcsolódó módszertanát, valamint kvantifikálva számszerűsítettem a WIOD adatbázis országainak upstreamness és downstreamness értékeit. Összehasonlítottam az ágazati sorrendet mindkét mutató kapcsán és megvizsgáltam a köztük létező rangkorrelációs együttthatót is. Felülvizsgáltam, hogy a mosolygörbe jellegzetes „U” alakja mennyire általános a különböző országokban és időszakokban. Számítások alapján kijelöltem azokat a „vágó értékeket”, amelyek alapján az ágazatok upstreamness vagy downstreamness mutatója alapján besorolhatók upstreamness, manufacturing vagy downstreamness kategóriába. Ez az egzakt kategorizálás nem jellemző a kutatók körében, pedig fontosnak tartom, hogy ha egyszerűsítő besorolásokat is alkalmazunk, akkor annak legyen egy szilárd, levezetett módszertana, melyet következetesen meg lehet ismételni időről időre, más adathalmazon is. Ezek részleteit a bevezetésben kifejtem, hiszen ezen háttér tanulmányok nem jelentek meg, csupán egyszerűsített formában az egyes cikkekbe integráltan.

Kutatásom során az a kérdés lebegett előttem, hogy Magyarország, és a közép-kelet-európai térség miként halad a felzárkózás felé vezető úton. A térségre jellemző közepes jövedelmicsapda-helyzet és a gazdasági struktúra közötti párhuzamok feltárása jelent meg mint cél, melynek egyik keveset tárgyalt része a globális értékláncokhoz való kapcsolódás vizsgálata.

1.2 A disszertáció felépítése

A cikkalapú disszertáció öt fő fejezetből áll: egy bevezető rész módszertani kitekintéssel és négy tanulmány. Az egyes részek már megjelent publikációk:

1. cikk: **“A növekedési ütem és a foglalkoztatás növelésének lehetőségeiről”** = *On the possibilities of increasing the growth rate and employment*

2. cikk: ***“Termelékenység és jövedelmezőség”***
Productivity and profitability

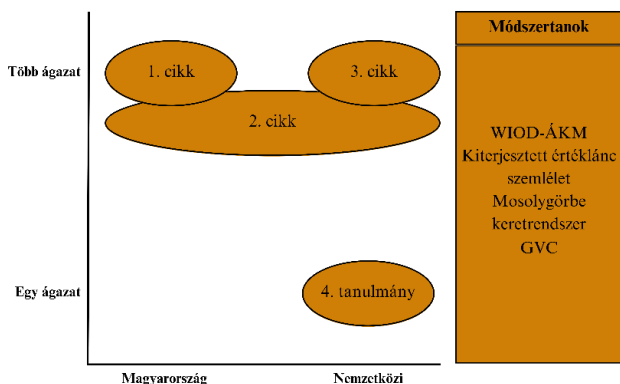
3. cikk: ***“Evolvement of global value chain positions in the Central – Eastern European countries – A new dimension in catching up?”*** = *Globális értéklánc pozíciók alakulása a közép-kelet-európai országokban – A felzárkózás egy új dimenziója?*

4. tanulmány: ***“International analysis of the IT sector based on GVCs”*** = *Az IT ágazat GVC alapú nemzetközi elemzése*

Az alábbi táblázat összefoglalja a disszertációt és a benne foglalt cikkeket a legfontosabb módszertanokkal és megállapításaikkal:

	Bevezető rész	1. cikk	2. cikk	3. cikk	4. tanulmány
Elemzési fókusz	Gazdasági növekedés és GVC	Gazdasági növekedési ütem és GVC	Termelékenységi és jövedelmezőségi vizsgálat, GVC	Ágazatok pozíciója a GVC-ben, felzárkózás	IT ágazat a GVC-ben
Hangsúly	Elméleti felvezetés és módszertani kiegészítés	Módszertani, empirikus elemzés	Módszertan, empirikus elemzés	Irodalmi bevezető és módszertan	Empirikus elemzés
Területi fókusz	Globális	Magyarország	Német-Kelet-Középeurópa	CEER országok	Globális
Módszertan 1.	WIOD	Input-output módszertan, ÁKM, WIOD			
Módszertan 2.	Up-, Downstreamness, UMD	Nemzeti számlák	Magyarország területi ÁKM	Mosolygörbe keretrendszerhez kapcsolódó módszertanok (upstreamness, HE hányad)	
Módszertan 3.	Rang korreláció	Vállalati adatbázis elemzés	FIGARO ÁKM	UMD	Klaszter analízis
Üzenet	A csapda helyzet felismerése után is megfontoltan kell kiutat választani	Látszólagos növekedés, csapda helyzet, külföldi tőke befolyása	Magyarország NKEI kített gazdaság, miközben belső fejlődése is regionális feszültségekkel terhes.	Globális értéklánc pozíciók nem a nyugati országok trendjei felé mozdulnak	Az IT ágazat nem minden országban jelent kitérési lehetőséget a jövedelmi csapdából
Közös gondolat	A közép-kelet-európai országok többsége jövedelmi csopában van, mely felismerhető a GVC pozícióból is. Több kitérési út van, melyek egyike az upgrading és a magasabb hozzáadott értékre törekvés, illetve a jó pozícióba hozható ágazatok (pl. IT) fejlesztése.				

Az alábbi ábra segíti a cikkek közötti kapcsolatok áttekintését

1.3 A téma indoklása

Számos irodalom foglalkozik a felzárkóztatással. A kutatók gyakran alkalmaznak magas szintű (makroadat) elemzést, hogy értékeljék a vizsgált országok előrehaladását a fejlettebb társaikhoz való felzárkózás terén. Például az EU (2023) és Jones és Klenow (2016), valamint Smith et al. (2018) a GDP-növekedés, a technológiai fejlődés és a humántőke-befektetés jelentőségét emelik ki mint a felzárkózási folyamat döntő összetevőit. A disszertáció szintén magas szintű mérésekre és makroadatokra fókuszál, de új szempontokat nyit meg a termelés és a GVC kapcsolatok révén.

A gazdasági teljesítmény esetleges elmaradásait vagy a nem hatékony fejlődésének problémáit főleg a termelés szerkezetében kell keresnünk. Emellett szintén jelentős hatással bír a külföldi működőtőke-befektetések által vezérelt termelési szerkezet, amely nem szolgálja hatékonyan a konvergenciát (Lux [2017], Gorynia et. al. [2015]). Ennek enyhítésére az egyes országoknak belső fejlesztési lépésekre (upgrading) van szükség (Lin et. al., 2008; Lin, 2017). Ennek egyik pillére a gazdaságszerkezet módosítása. Az ágazatok fejlesztésében hangsúlyt kell kapjanak a magasabb hozzáadottérték-tartalmú és a magasabb tudástartalmat kibontakoztató ágazatok.

Pontosabban ez egyes ágazatok által végzett tevékenységcsomagot ebbe az irányba kell terelni.

Az upgrading fogalma már többször megjelent, de itt érdemes tisztázni, hogy a disszertáció az upgrading gazdasági vetületével foglalkozik főként, amely általánosan elfogadott meghatározása: “moving into higher value-added stages”, tehát egy magasabb hozzáadottérték-tartalmú szintre történő elmozdulás, amely gyakran valamilyen pozitív technológiai vagy termelékenység-előrelépésből ered. A GVC irodalom egyik friss alapműve, Marcato – Baltar, 2020 is ezt a definíciót emelte ki.

A struktúraváltás tartalmára vonatkozóan a jövőkutatók adnak világos állásfoglalást (Boda–Virág [2010], Boda [2017a], [2017b], Brynjolfsson–McAfee [2014], McAfee–Brynjolfsson [2016], Ford [2017], Marosán [2017]), illetve az empirikus munkaerőpiaci (Frey–Osborne [2013], Hanushek és szerzőtársai [2017]) és más iparszervezési kutatások (Szalavetz [2016], [2017], Gorynia et. al. [2014]). E szerzők a struktúraváltással kapcsolatban elsősorban a tudásgazdaság mielőbbi kibontakoztatására utalnak, illetve sürgetik ezt a folyamatot. Általában azt vallják, hogy a tudásintenzív ágazatok bátorítása a jó irány.

Az egyes nemzetgazdaságok fejlődését több évtizede folyamatosan kutatják kiváló szakemberek és számos elmélet megfogalmazódott már a közgazdaságtudományban, hogy miért tudnak egyes országok ágazatai sikeresen fejlődni, míg ugyanazon elnevezésű ágazat más országban stagnál vagy éppen hanyatlik. (Vakhal, 2021) Ennek számos, összetett oka lehet. Vakhal Péter (2021) is kifejtette, hogy ezekre a kérdésekre sem a gazdaságtörténet, sem a modern tudomány nem tud kielégítő választ adni. Ennek egyik oka, hogy a gazdaságok egyre komplexebb és integráltabb formát öltenek. Számos korábbi elmélet átalakult, hiszen a jelenségek kvantitatív leírása egyre bonyolultabbá vált, de szerencsére az elemzési eszköztár is egyre fejlettebb hozzá.

Boda György és Szalavetz Andrea (2022) diskurzusából is kiderül, hogy az olyan állítások, mint „a gazdasági szerkezet alapvetően a fogyasztási szerkezet függvénye”, már nem teljesen helytállóak, hiszen jelenleg, a globális értékláncok korában, ez nem így van, pontosabban nem elég egy ország vagy egy térség fogyasztását megfigyelni, hanem a teljes világ érintett benne. Ezt egyébként jól szemlélteti a 2020-as években kezdődő koronavírushoz kötődő válság, majd az ukrán-országi háborúhoz kapcsolódó is. A globális és regionális problémák felhívták a figyelmet arra, hogy mennyire integráltak az egyes gazdaságok és hogy milyen óriási mértékű a külkereskedelem jelentősége. Vakhal (2021) is megemlíti azt a jelenséget, amelyre a 2020-as években kialakult helyzet rávilágított: „A vállalatok és így közvetve az országok termelési hálózatokba való szerveződése átrajzolta a függőségi viszonyokat, és mára már nem állíthatjuk, hogy a függés iránya egyértelműen a kisebb országból a nagyobb felé mutat.” (pp 9.) Az ukrán-országi háború kapcsán egy példát saját vállalati tapasztalatomon keresztül is megéltem, mely ezt jól illusztrálja. Történetesen az a helyzet állt elő, hogy nyugati, főként német vállalatok beszállítói, vagy akár a beszállítói lánc vége felé lévő kapacitások estek ki, melyek komoly problémát okoztak a lánc végén. Az érintett vállalatok rohamtempóban elkezdtek keresni az alternatív megoldásokat, és így történhetett, hogy például Magyarországon is megugrott a fémfeldolgozásban a termelés, és még a hozzáadottérték-hányad is, legalábbis az ágazatban működő vállalatok jelentős körében. Még ha csak ideiglenesen is, de a nyugati fél függő helyzetbe került és kénytelen volt nyitni minden áthidaló megoldás felé. Ebben a helyzetben kifejezetten előtérbe került, hogy milyen kapcsolatrendszere van a hazai vállalatoknak, ágazatoknak, milyen szerepet töltenek be a beszállítói hálózatban, milyen fejlődési utat jártak be, és merre haladnak, mely lehetőségeket tudják kiaknázni és melyeket nem. Ez egyfajta piaci tudás is, mellyel Boda et. al. 2021. is foglalkozik. Az ellátási lánc ideiglenes problémáiból adódó hirtelen keresletnövekedést nem minden vállalat tudta kihasználni, valamint gyakran ez csak időszakos, és a nyugati

fél újra lefelé nyomja a hozzáadottérték-tartalmat. A tudástőke és a tudásmenedzsment-képességek hiánya nagyban befolyásolja egy értékláncban működő vállalat eredményeit (Boda et. al. 2021; Szalavetz 2011), ám ennek kifejtését a dolgozatban nem végzem el. Inkább magára a kialakult jelenségre és annak leírására fókuszálok. A közép-kelet-európai térségben jellemző, hogy a különféle kiszervezésből, inputbeszerzésből adódó lehetőségeket kihasználják a vállalatok és a döntéshozók, ám ezek gyakran alacsony hozzáadott értékkel párosulnak, amelyek hosszú távon várhatóan csökkentik majd a növekedési ütemet és nem lehet csupán erre alapozni a stratégiát.

A közepes jövedelmi csapda definícióját többen is megfogalmazták. Ezt jól összefoglalja Glave-Wagner (2020) tanulmánya. Ezek széles körét egy kutatásunk során Boda Györggyel áttekintettük, és végső soron a disszertációm elemzési keretéhez igazodó definíciót is megfogalmaztunk, melyet a mosolygörbe logikája mentén is levezethetünk. Értelmezésünk szerint egy ország közepes jövedelmi csapdájáról akkor beszélhetünk, ha egy ország termelési és erőforrás-szerkezete alapvetően azokban az ágazatokban koncentrálódik, amelyek fajlagosan a legkevesebb „jövedelmet” biztosítják, azaz amelyekben az egységnyi termelésre jutó hozzáadott érték alacsony. Itt valójában három fő csapdairány azonosítható. Az egyik eset az, amikor a mosolygörbe relatív alacsony szinten van, tehát az egyes ágazatsoportokban még ha fenn is áll a megszokott „U” alak, akkor is alacsonyabb hozzáadottérték-arány melletti szinten jelenik meg, mint más országokban.

A második, gyakran előforduló jelenség, hogy a görbe szintén fennáll, ám a közepére, a gyártásra összpontosul a termelés jelentős része, ahol a legalacsonyabb a hozzáadottérték-hányad. Korábban a kutatók főként ezzel a változattal szemléltették az egyes gazdaságok problémáját.

A harmadik eset, amely egyébként a közép-kelet-európai országokban gyakran előfordul, az, amikor a görbe alakja nem „U”, hanem „/” vagy „r” vagy legrosszabb esetben „^”. Ez még nem is lenne baj önmagában, ám párosul az első esettel, és a görbe közepén, ahol magasabb a hozzáadott érték, ez a szint nem haladja meg (vagy nem jelentősen) más fejlett országok szintjét. A hangsúly áttérrelődik ide, de ez önmagában kevés az utoléréshez. Itt kell megemlíteni, hogy a feldolgozóiparon belül különböző szempontok szerint eltérő utak azonosíthatóak. Az ellátási lánc pozíciója és a kínált szolgáltatások mértéke és típusa közötti összefüggés alapján Kelet- és Nyugat-Európában egyaránt domináns üzleti modelleket lehet beazonosítani és nem egységes egyik területen sem az ágazatcsoport (Szász-Demeter, 2011).

A közepes jövedelmi csapda és a GVC kapcsolatok vizsgálata során Csontos (2023a) a világtrendszer-elemzés és a mosolygörbe keretrendszer segítségével kidolgozza a részvétel és az önellátás modelljét, és ezen új keretek között értelmezi a közepesen fejlett országok csapdahelyzetét. A részvételi stratégia célja a felzárkózást elősegítő termelési, fogyasztási és intézményi tényezők elérése a globális munkamegosztásba való bekapcsolódás révén. Az önellátási stratégia magában foglalja a felzárkózást akadályozó tényezők részvételen keresztüli semlegesítésére irányuló erőfeszítéseket. A szerző egyetért azzal, hogy a legtöbb közép-kelet-európai ország közepes jövedelmicsapdában van. A szerző másik párhuzamos munkája (Csontos, 2023b) kapcsán azt vizsgálja, hogy a közép-kelet-európai országokban többféle felzárkózási modell (vagy stratégia) létezik. Amint jelen disszertációból kiderül, megerősíthető, hogy ebben a régióban nagyon sok különböző GVC pozíció (modell) létezik, és a felzárkózás folyamata zajlik, de mindig elér valamilyen üvegplafont, és a gazdasági távolság már nem csökken jelentősen. Ezek az eredmények összhangban vannak Bohle – Greskovits (2012) véleményével is.

A csapdahelyzet fenntartásához fontos megjegyezni, hogy az is kell, hogy valamilyen külső hatásra vagy belső probléma miatt az ellátási láncban nem képes növelni a magasabb hozzáadott-érték tartalmú tevékenységek/ágazatok arányát, és kénytelen az alacsonyabb hozzáadottérték-tartalmú tevékenységeket végezni. Fontos megemlíteni, hogy a jövedelmi csapda tényét többen néhány kiválasztott gazdasági mutató alakulásához kötik, például Csath Magdolna (2019, 2020), ám dolgozatomban nem ezeket alkalmazom, így a használt definíciót részletesen kifejtem a vonatkozó részben.

Tekintettel arra, hogy a tanulmány egyik központi eleme a mosolygörbe, ezért jelen fejezetben részletesen bemutatom, hogy mit értek alatta, és hogy milyen módszertani elemek kapcsolódnak hozzá. Itt rendezem a szóhasználatot is, hogy később a disszertációban és a benne szereplő cikkekben ez konzisztens legyen.

A „mosolygörbe” (smile curve) kifejezést a jelenség teljes leírására használom, és egyszerűsítő jelleggel ebbe a szóhasználatba értettem bele a hozzá tartozó koordináta-rendszer két dimenziójának (hozzáadottérték-hányad a termelésben és upstreamness/downstreamness) számítási módszerét is, valamint az upstream, manufacturing, downstream (UMD) ágazatcsoportokhoz kapcsolódó csoportosítást és a kirajzolódó képben felfedezhető közgazdasági összefüggést is. Ez valójában több módszertan és elemzési eszköz keveredése, melyet a disszertáció módszertani leírásában részletesen kifejtek. A mosolygörbe kifejezést lényegében elemzési keretként használom. Számos kutató úgy használja a jelenség leírására a mosolygörbét, hogy a vízszintes tengelyt (upstreamness/downstreamness) nem számszerűsíti egzakt módon. Erre bevezettem Antràs módszertanát, amely önmagában csupán a fogyasztó közelségét és távolságát méri a végfelhasználástól. Emellé elhelyeztem a mosolygörbében is használt hozzáadottérték-hányadot, valamint végső soron az egyes ágazatok méretét is figyelembe vettem. A harmadik, a

tanulmányhoz (főként a 3. cikk, de a bevezető módszertani leírásban is teret kap) kötődő újítás, hogy az ágazatok besorolása UMD kategóriába egy direkt, részletesen levezetett és kiszámított módszertan alapján került elvégzésre. Ez a három elem együttesen adja ki azt a saját „módszertant”, amelyet egyszerűsítő jelleggel angolul „smile curve theory”-nak, de inkább „smile curve framework”-nek nevezek több alkalommal.

2. A felhasznált módszerek

A disszertáció főként feltáró elemzéseket alkalmaz, amelyek eredményeit szintetizálja és következtetéseket von le. A disszertációban és a cikkekben számos kvantitatív módszertant alkalmazok. Ezek főként az ágazati kapcsolatok mérlegéhez (ÁKM) és a hozzá kapcsolódó elszámolási rendszerhez kapcsolódnak. Az ágazatok közötti kapcsolatok vizsgálata központi helyen van a disszertációban. A kutatás során más adatelemzési eszközök, adatbázisok is bevonásra kerültek, például vállalati szintű beszámolóadatok feldolgozása, amelyek a nemzeti számlák rendszerével összekapcsolásra kerültek, így a Nemzeti Adó- és Vámhivatal és a Központi Statisztikai Hivatal különböző szintű adatforrásait konzisztens rendszerbe tudtam rendezni.

A szorosan kapcsolódó ÁKM rendszerrel összhangban, ágazati szinten értelmeztem a mosolygörbe keretrendszert, amely más módszertanokat is bevon. A kulcs módszertan Antràs (2013) upstreamness és downstreamness mutató számítási módszereinek ágazati szinthez való illesztése és finomhangolása.

3. Az értekezés eredményei

Kutatásom során végig az a kérdés lebegett előttem, hogy Magyarország és a kelet-közép-európai régió hogyan halad a felzárkózás (vagy éppen ellenkezőleg, a lemaradás) pályáján. Célként merült fel a régióra jellemző közepes jövedelmicsapda-

helyzet és a gazdasági szerkezet közötti párhuzamok feltárása, amelynek a szakirodalomban kevésbé tárgyalt nézőpontját, a globális értékláncokhoz való kötődést vizsgáltam.

Eredmények vázlatpontokban:

1. A Közép-kelet-európában kialakult csapdahelyzet és a gazdasági növekedés nagyban külföldi tőke által befolyásolt.
2. A vállalatméret növekedésével a hozzáadott érték termelése és a hatékonyság is nő. Magyarországon a méretet felfelé váltó vállalatok általában nem hozzák a várt hozzáadottérték-növekedést.
3. Magyarország Nyugat-Európának kitett gazdaság, de belső fejlődését is regionális feszültségek nehezítik.
4. A Nyugat és Magyarország között leírt csapdahelyzet Magyarországon belül is jelen van a régiók és Budapest között.
5. A csapdahelyzet azonosítása esetén is átgondoltan kell kiutat választani. Egy globálisan jó potenciállal rendelkező szektor fejlesztése nem jelenti automatikusan azt, hogy az nem kerül csapdahelyzetbe.
6. Nagyon változatos, hogy az egyes országok ágazatai milyen pozíciót érnek el a globális értékláncban.
7. A közép-kelet-európai régióban az értékláncoknak többféle formája létezik, de elmondhatjuk, hogy az elmúlt tizenöt év eltolódása nem olyan irányú, mint a nyugati trendekben.
8. A közép-kelet-európai országok felzárkóznak a Nyugathoz, de még egyáltalán nem értek oda.
9. A gazdasági fejlődés összetett folyamat, amelyet az ágazatok közötti egyenlőtlenségek és az iparágak értékláncokon belüli kölcsönhatásai befolyásolnak.

4. Főbb hivatkozások

In my dissertation there were more than 140 pcs. literature referenced. Here I just highlight some most important ones.

1. Acemoglu, D.–Robinson, J. [2013]: *Miért Buknak El Nemzetek? A Hatalom, A Jólét És A Szegénység Eredete.* Hvg Kiadó, Budapest, <https://doi.org/10.1556/Tarskut.32.2014.2.7>.
2. Ambroziak, Łukasz (2018). The CEECs in global value chains: The role of Germany. *Acta Oeconomica*, 68(1), pp. 1-29.
3. Andrásfi Zoltán–Borsi Balázs–Farkas László–Némethné Pál Katalin–Papanek Gábor–Viszt Erzsébet [2009]: *A Mikro-, Kis- És Középs Vállalatok Növekedésének Feltételei.* GKI Gazdaságkutató Zrt., Budapest.
4. Antràs, P. (2013) feldolgozásában: Grossmann-Hart (1986) *Goes Global: Incomplete Contracts, Property Rights and the International Organization of Production*; *Journal of Law, Economics and Organization*.
5. Antràs, P., Chor, D., Fally, T., & Hillberry, R. (2012). *Measuring the Upstreamness of Production and Trade Flows.* *American Economic Review: Papers & Proceedings*, 102(3), pp. 412-416.
6. Antràs, P.–Chor, D. (2013). *Organizing the global value chain.* *Econometrica*, 81(6), pp. 2127-2204.
7. Antràs, Pol (2013) adaptation. Grossmann–Hart (1986). *Goes Global: Incomplete Contracts, Property Rights and the International Organization of Production.* *Journal of Law, Economics and Organization*, 30(1), pp. 118-175.
8. Antràs, Pol–Chor, Davin (2013): *Organizing the global*

- value chain, *Econometrica*, Vol. 81, No. 6 (November, 2013), 2127–2204.
9. Árvay János [1973]: *Nemzeti Termelés, Nemzeti Jövedelem, Nemzeti Vagyon. Magyarország Népgazdasági Mérlegrendszer.* Közgazdasági És Jogi Könyvkiadó, Budapest.
  10. Augusztinovics Mária (Szerk.) [1979]: *Népgazdasági Modellek A Távlati Tervezésben.* Köz- Gazdasági És Jogi Könyvkiadó, Budapest.
  11. Augusztinovics Mária [1968]: *Az Ágazati Kapcsolati Modell Általánosításához.* Közgazda- Sági Szemle, 15. Évf. 5. Sz. 583–599. O.
  12. Baldwin Richard (2006): *Globalisation: the great unbundling(s);* Prime Minister’s Office, Economic Council of Finland
  13. Baldwin, R. and Robert-Nicoud, F., (2014): *Trade-in-goods and trade-in-tasks: An integrating framework.* *Journal of International Economics*, 92(1), pp.51-62.
  14. Baldwin, R. E., & Evenett, S. J. (2015): *Value creation and trade in 21st century manufacturing.* *Journal of Regional Science*, 55(1), 31-50.
  15. Baldwin, R. E., (2016): *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization,* Harvard University Press.
  16. Baldwin, R., and A. Venables (2013): “*Spiders and Snakes: Offshoring and Agglomeration in the Global Economy,*” *Journal of International Economics*, 90 (2), 245–254.
  17. Békés Gábor–Muraközy Balázs [2012]: *Magyar Gazellák. A Gyors Növekedésű Vállalatok Jellemzői És Kialakulásuk*

- Elemzése. *Közgazdasági Szemle*, 59. Évf. 3. Sz. 233–262. O.
18. Békés Gábor–Muraközy Balázs [2016]: *Beszállítói Termékek A Magyar Feldolgozóiparban*. Mta Műhelytanulmányok, Mt-Dp–2016/19, [Http://Real.Mtak.Hu/38165/1/Mtdp1619.Pdf](http://Real.Mtak.Hu/38165/1/Mtdp1619.Pdf).
19. Benedecki Jánosné [1968]: *A Nemzeti Jövedelem És Tényezői*. *Közgazdasági És Jogi Könyv-Kiadó*, Budapest.
20. Berend T. Iván [1999]: *Terelőúton. Közép- És Kelet-Európa, 1944–1990*. Vince Kiadó, Budapest.
21. Bertóti László [1969]: *A Nemzeti Jövedelem És Értéktöbbletráta*. *Közgazdasági Szemle*, 16. Évf. 9. Sz. 1078–1088. O.
22. Boda György — Juhász Péter — Matyusz Zsolt — Stocker Miklós (2021): *A fenntartható gazdasági növekedés és a tudástőke*; *Közgazdasági Szemle*; LXVIII. évf., 2021. november (2—35. o.), DOI:10.18414/KSZ.2021.k.2, Különszám 2021
23. Boda György–Koósné Balsay Éva–Molnár István [1989]: *Az Ágazati Kapcsolatok Mérle- Génék Összeállítása Magyarországon*. *Statisztikai Szemle*, 67. Évf. 6. Sz. 584–598. O.
24. Boda, György (2020). *Smile curve: trap or opportunity?* *New Labour Review*, 1(2). Original language reference: Boda György (2020). *Mosolygörbe: csapda vagy lehetőség?* *Új Munkaügyi Szemle*, 1(2).
25. Chor, D., Manova, K., & Yu, Z. (August 28-29 2014). *Global production Line Position of Chinese Firms* [Conference presentation]. Stockholm, Sweden.

26. Cieřlik, E., Biegańska, J., & Środa-Murawska, S. (2016). The intensification of foreign trade in post-socialist countries and their role in global value chains. *Acta Oeconomica*, 66(3), pp. 465-487.
27. Csath M. (2019): Közepes jövedelmi csapda vagy fejlettségi csapda és a költségvetési hatások; *Pénzügyi Szemle*, 2019/1
28. Csath M. (2020): A közepes fejlettség és a tudásvagyon kapcsolata, *Magyar Tudomány* 182(2021)4, 462–473 DOI: 10.1556/2065.182.2021.4.3
29. Csontos Tamás (2023a): Részvétel és önerő: A közepes jövedelmi csapda egy lehetséges újraértelmezése
Participation and Self-Enforcement: A Possible Reinterpretation of the Middle-Income Trap, *Köz-gazdaság*, Volume 18, Number 1, Spring 2023, *Review of Economic Theory and Policy*, <https://doi.org/10.14267/RETP2023.01.02>
30. Fally, T. (2012): On the Fragmentation of Production in the US. 2131,2162.
31. Gereffi G. and Fernandez-Stark K. (2016): *Global Value Chain Analysis: A Primer*; Duke, Center on Globalization, Governance and Competitiveness, at the Social Science Institute
32. Ghosh, A. (1958). Input-Output Approach in an Allocation System. *Economica* 25(97), pp. 58-64.
33. Glawe, Linda - Wagner, Helmut (2020): China in the middle-income trap?; *China Economic Review*, Volume 60, April 2020, 101264
34. Gorynia, Marian; Nowak, Jan; Trapczyński, Piotr; Wolniak, Radosław (2014): Should governments support outward

- FDI? The case of Poland; Institutional Impacts on Firm Internationalization (pp. 120-145), Palgrave Macmillan UK
35. Gorynia, Marian; Nowak, Jan; Trapeczyński, Piotr; Wolniak, Radosław (2015): Outward FDI of Polish firms: The role of motives, entry modes and location factors; *Journal of East European Management Studies* (pp. 328-359)
  36. Hagemeyer, J.–Ghodsí, M. (2017). Up or Down the Value Chain? A Comparative Analysis of the GVC Position of the Economies of the New EU Member States. *Central European Economic Journal*. 1(48), pp. 19-36. DOI: <https://doi.org/10.1515/ceej-2017-0003>
  37. Trapeczyński, Piotr (2013): Determinants of foreign direct investment performance—a critical literature review; *Oeconomia Copernicana*, Instytut Badań Gospodarczych
  38. Hatáselmzés Multiplikátor Modellel. Széchenyi István Egyetem, Győr, 255 O.
  39. Koppány Krisztián–Kovács Norbert (2011): Fundamentális elemzés; Széchenyi István Egyetem, Győr
  40. Leontief, W. [1941]: *The Structure Of American Economy 1919–1939: An Empirical Application Of Equilibrium Analysis*. Oxford University Press, New York, <https://doi.org/10.1017/S0022050700054899>.
  41. Marcato M. B. – Baltar C. T. (2020): Economic upgrading in global value chains: concepts and measures; *Revista Brasileira de Inovação*; ISSN 2178-2822; DOI: <https://doi.org/10.20396/rbi.v19i0.8654359>
  42. Miller, R. E.–Blair, P. D. (2009). *Input-Output Analysis Foundations and Extensions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

43. Miller, R. E.–Temurshoev, U. (2015). Output Upstreamness and Input Downstreamness in Industries/Countries in World Production. *International Regional Science Review*. DOI: 0.1177/0160017615608095.
44. Mudambi, Ram (2008), ‘Location, control and innovation in knowledge-intensive industries’, *Journal of Economic, Geography*, 8, pp. 699-725.
45. Reszegi László–Juhász Péter [2014]: A Vállalati Teljesítmény Nyomában. Alinea Kiadó, Budapest.
46. Reszegi László–Juhász Péter [2017]: Gátak A Magyar Vállalati Növekedésben. *Vezetéstudomány*, 48. Évf. 6–7. Sz. 27–38. O. <https://doi.org/10.14267/Vezetud.2017.06.04>.
47. Révész Tamás [2019]: Makromodellezési Esettanulmányok A Többszektoros Alkalmazott Makrogazdasági Modellek Köréből. Egyetemi Jegyzet. Budapesti Corvinus Egyetem, Buda- Pest, <http://web.uni-corvinus.hu/~trevesz/mme>.
48. Rodrik, D. [2015]: Premature Deindustrialization. Nber Working Paper Series, No. 20935. Cambridge, <https://doi.org/10.3386/W20935>.
49. Rungi, A.–Del Prete, D. (2017). The ‘Smile Curve’: where Value is Added along Supply Chains. IMT Lucca EIC Working Paper Series
50. Sass Magdolna (2021): FDI-based models and what the future may have in store for them; *WiiW*, Special Issue, 30th Anniversary of the Visegrád Agreement, The Vienna Institute for International Economic Studies Wiener Institut für Internationale Wirtschaftsvergleiche
51. Shih, Stan (1992). The Smile curve of GVCs.

52. Stöllinger, Roman (2019): Testing the Smile Curve: Functional Specialisation in GVCs and Value Creation, wiiw Working Paper, No. 163, The Vienna Institute for International Economic Studies (wiiw), Vienna
53. Szász, Levente – Demeter, Krisztina (2011): Supply chain position and servitization efforts of companies in Eastern and Western Europe, *Journal of International Business & Economics* pp. 104-112
54. Szász, L., Demeter, K., Csiki, O., & Horváth, R. (2023). Technology, lean, quality and human resource practices in manufacturing: how does size as a contingency factor matter?. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 34(2), 234-264.
55. Szász, L., Demeter, K., Rácz, B. G., & Losonci, D. (2021). Industry 4.0: a review and analysis of contingency and performance effects. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 32(3), 667-694.
56. Timmer, M. P.–Dietzenbacher, E.–Los, B.–Stehrer, R.–De Vries, G. [2015]: An Illustrated User Guide To The World Input–Output Database: The Case Of Global Automotive Production. First Published: *Review Of International Economics*, Vol. 23. No. 3. 575–605. O. <https://doi.org/10.1111/Roie.12178>.
57. Vakhal Péter (2021): A globális értékláncok hálózatelméleti vizsgálata; Doktori értekezés-tervezet; Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Doktori Iskola

5. A témakörrel kapcsolatos saját és társszerzős publikációk jegyzéke

1. Fülöp, Zoltán (2023): *Evolvement of Global Value Chain Positions in the Central - Eastern European Countries - a New Dimension in Catching Up?*, CENTRAL EUROPEAN BUSINESS REVIEW 12 : 3 pp. 1-34. , 34 p. (2023), DOI: 10.18267/j.cebr.326
2. Boda, György; Fülöp, Zoltán; Losonci, Dávid; Révész, Tamás (2019): *A növekedési ütem és a foglalkoztatás növelésének lehetőségeiről*, KÖZGAZDASÁGI SZEMLE 66 : 4 pp. 376-417. , 42 p. (2019) , DOI: 10.18414/KSZ.2019.4.376
3. Boda, György; Fülöp, Zoltán; Révész, Tamás; Thék Regina (2023): *Termelékenység és jövedelmezőség*, STATISZTIKAI SZEMLE, 101. ÉVFOLYAM 6. SZÁM 479–521. OLDAL DOI: 10.20311/stat2023.06.hu0479
4. Hajdu, Roland; Fülöp, Zoltán (2023): *VERSENYKÉPESSÉG ÉS TÁRSADALMI TŐKE*, Munkaügyi Szemle, 2023 / FEBRUÁR
5. Hajdu, Roland; Fülöp, Zoltán (2022): *AUTOMATIZÁCIÓ ÉS A MUNKAHELYEK : Összefoglaló a Magyar Közgazdasági Társaság Munkaügyi Szakosztály online konferenciájáról*, ÚJ MUNKAÜGYI SZEMLE, 5 p. (2022)
6. Fülöp, Zoltán (2019): *MILYEN LESZ A JÖVŐBEN A MUNKA VILÁGA? : Gondolatok az „Arbeiten 4.0” című white paper alapján*, MUNKAÜGYI SZEMLE 62 : 2 pp. 15-19. , 5 p. (2019)
7. Fülöp, Zoltán (2018): *Az Ipar 4.0 munkaerőpiacra gyakorolt hatása*, MUNKAÜGYI SZEMLE 61 : 6 pp. 56-64. , 9 p. (2018)
8. Fülöp, Zoltán (2018): *Digitalizáció és foglalkoztatás*, MUNKAÜGYI SZEMLE ONLINE 2018 : 7 pp. 1-3. , 3 p. (2018)
9. Fülöp, Zoltán (2022): *Examination of the sectoral input-output relations of the post-communist countries among the smile curve = A poszt-kommunista országok ágazati kapcsolatainak vizsgálata a mosoly görbe mentén*, In: Molnár, Dániel; Molnár, Dóra (szerk.) XXV. Tavasz Szél Konferencia 2022. Absztraktkötet, Budapest, Magyarország : Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2022) 799 p. pp. 339-340. , 2 p.

10. Fülöp, Zoltán (2020): *Changes in the employment structure in Europe*, In: Horváth, Bálint; Földi, Péter; Kápolnai, Zsombor (szerk.) VI. Winter Conference of Economics PhD Students and Researchers : Book of Abstracts, Gödöllő, Magyarország : Szent István University, Doktoranduszok Országos Szövetsége, Közgazdaságtudományi Osztály (2020) 128 p. p. 46
11. Fülöp, Zoltán (2018): *Az IT-hoz kapcsolódó foglalkozások átrendeződése az ágazatok között* , In: [Budapesti, Corvinus Egyetem] (szerk.) *Intelligens szakosodás az innováció és a versenyképesség elősegítése érdekében [Intelligent specialization to enhance innovation and competitiveness]* : Tudományos konferencia [Academic conference], Budapest, Magyarország : Budapesti Corvinus Egyetem (2018) 39 p. p. 12
12. Boda, György; Révész, Tamás ; Losonci, Dávid; Fülöp, Zoltán (2019):*A növekedési ütem és a foglalkoztatás növelésének lehetőségeiről. A Közgazdasági Szemle 2019. áprilisi számában megjelenő – megegyező című – cikk háttér tanulmánya*, Budapest, Magyarország : Boda and Partners Kft. (2019) , 65 p. ISBN: 9786158024020
13. Fülöp, Zoltán (2019):*The connection between innovation theorem – productivity factors – Industry 4.0 and employment*, In: Bálint, Horváth; Zsombor, Kápolnai; Péter, Földi (szerk.) V. International Winter Conference of Economics PhD Students and Researchers : Conference Proceedings, Gödöllő, Magyarország : Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ) (2019) 149 p. pp. 67-76. , 10 p.

6. Köszönetnyilvánítás és ajánlás

Értekezésemet „két atyám” tiszteletére ajánlom!

Ajánlom édesapám, **Fülöp László János** tiszteletére, aki folyamatosan motivált PhD tanulmányaim során és kitartóan hitt előremenetelemben!

Ajánlom tudományos atyám, **Boda György** tiszteletére, akitől a legtöbbet tanulhattam eddigi tudományos életem folyamán!

Köszönetnyilvánítás

Szeretnék köszönetet mondani családomnak és közeli barátaimnak, kiemelten Fülöp László Jánosné Maródi Évának, Dani Dórának, Fülöp Lászlónak, Fülöp-Szabó Ágnesnek, Krátki Noéminek, Hajdu Rolandnak, Herceghalmi Tamásnak, Barna Zsuzsannának, Kamenszky Andrásnak, Török Anikónak, Petróczki Dalmának, hogy PhD tanulmányaim alatt is folyamatosan mellettem álltak és bátorítottak.

Szeretnék köszönetet mondani kollégáimnak, kutatótársaimnak és további barátaimnak, Pistrui Bencének, Matyusz Zsoltnak, Stocker Miklósnak, Czako Erzsébetnek, Révész Tamásnak, Harmat Vandának, Szabó Arankának, Bagó Józsefnek, de legfőképpen témavezetőmnek, Losonci Dávid Istvánnak, hogy támogatták szakmai fejlődésemet és tudományos munkásságomat.

Köszönettel tartozok a Budapesti Corvinus Egyetem biztosította lehetőségeknek, kiemelten az EFOP és ÚNKP programokba történő becsatlakozásom kapcsán.